

Отримано: 10 січня 2020 року

Прорецензовано: 16 січня 2020 року

Прийнято до друку: 29 січня 2020 року

e-mail: zcelic@ffzg.hr

DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-321-325

Čelić Ž. Ukrajinski pisci i književna djela kao faktor komunikacijske dimenzije ukrajinskoga jezika u hrvatskome kontekstu – transliteracija i adaptacija. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 321–325.

УДК: 821.161.2=163.42

Željka (Milan) Čelić,*doktor filoloških znanosti, izvanredni profesor, Katedra za ruski jezik, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska*

UKRAJINSKI PISCI I KNJIŽEVNA DJELA KAO FAKTOR KOMUNIKACIJSKE DIMENZIJE UKRAJINSKOGA JEZIKA U HRVATSKOME KONTEKSTU – TRANSLITERACIJA I ADAPTACIJA

Komunikacijska dimenzija određenoga jezika, u slučaju materinskoga ili J1 jezika, uvjetovana je zemljopisno te sociohistorijskim faktorima. Komunikacijska dimenzija ukrajinskoga jezika u hrvatskome kontekstu varira, tj. izvan akademskih krugova nalazi se na nultoj razini. Komunikacijska dimenzija ukrajinskoga jezika uvjetovana je ruskim jezikom i književnošću. Tijekom zadnjeg desetljeća vidljiva su nastojanja da se komunikacijska dimenzija ukrajinskog jezika proširi prevodenjem djela suvremene ukrajinske književnosti. Vlastita imena (prezimana pisaca i nazivi njihovih djela) potencijalno bi trebala proširiti komunikacijsku dimenziju ukrajinskoga jezika u hrvatskome kontekstu, barem na kulturološkome planu. No, komunikacijska se dimenzija smanjuje.

Кljučне riječi: *ukrajinski jezik, komunikacijska dimenzija, ukrajinski pisci, umjetnička djela na ukrajinskome, hrvatska adaptacija.*

Челіч Желька Міланівна,*доктор філологічних наук, асоційований професор кафедри російської мови, філософський факультет, Загребський університет, Хорватія*

УКРАЇНСЬКІ ПИСЬМЕННИКИ І ХУДОЖНІ ТВОРИ ЯК ЧИННИК КОМУНІКАТИВНОГО ВИМІРУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ХОРВАТСЬКОМУ КОНТЕКСТІ – ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ І АДАПТАЦІЯ

Комунікативний вимір певної мови у випадку, коли йдеться про рідну мову або мову, якою мовець оволодів на високому рівні, обумовлений географічно, а також соціоісторичними чинниками. Рівень україномовної комунікативної компетенції в хорватському контексті варіює, тобто часто за межами академічного середовища характеризується як нульовий. Комунікативний вимір української мови опосередкований російською мовою і літературою. Упродовж останніх десяти років спостерігається прагнення посилити комунікативний вимір української мови завдяки перекладам творів сучасної української літератури. Власні назви (прізвища письменників і назви їхніх творів) потенційно мали б розширяти комунікативний вимір української мови в хорватському контексті, хоча б у культурологічному плані. Проте, фактично цей вимір мінімізується.

Ключові слова: *українська мова, комунікативний вимір, українські письменники, художні твори українською мовою, хорватська адаптація.*

Zeljka Celic,*PhD associate professor, Chair of Russian Language, Department of East Slavic Languages and Literatures, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

UKRAINIAN WRITERS AND LITERARY WORKS AS A COMMUNICATIONAL DIMENSION FACTOR OF UKRAINIAN LANGUAGE IN CROATIAN CONTEXT – TRANSLITERATION AND ADAPTATION

Communicational dimension of particular language, that is not native or L1 language, is conditioned geographically and by sociohistorical factors, such as shared state and state language. Communicational dimension of Ukrainian language in Croatian context is variable, in most cases the knowledge of Ukrainian realia or simply acquaintance with the basic information is on a zero level, especially beyond the academic circle. Though Ukrainian and Croatian language belong to common language family, there was no any geographical connection between them after the settlement of Slavs in the Early Middle Ages. There was no physical contact, only the political one: the West part of modern Ukraine (Galicia region) was a part of a common Austro-Hungarian Empire including regions of Croatia and Slavonia. Ukrainian Galicia is a shared historical component for Ukrainian and Croatian context in the Great War. Communicational dimension of Ukrainian language in Croatian context is channeled by Russian language and Russian literature. Communicational dimension of Ukrainian language raises from a zero level in the last decade of the 21st century. We shall ignore amplitudes on a zero level connected with temporarily football championships, which throw a short-term light on Ukrainian trivia. The first decade shows the intention to upgrade the level of communicational dimension related to Ukrainian language with a help of Ukrainian contemporary literary works translations. Proper names of Ukrainian authors with their works potentially should widen communicational dimension of Ukrainian language in a Croatian context, at least in the culturological context. However, the result is an opposite one.

Key words: *Ukrainian language, communicational dimension, Ukrainian writers, literary works in Ukrainian, Croatian adaptation.*

0. UVOD

Poznavanje određene kulture može utjecati na komunikacijsku dimenziju određenoga jezika koji je ujedno i medij te kulture¹. Kada jezik nije medij određene kulture, njegova komunikacijska dimenzija varira u odnosu na kulturu i njezinu percepciju. Komunikacijska dimenzija može se kretati od nulte razine prema višim razinama funkcionalnosti jezika u kontekstu u kojem se jezik ne upotrebljava kao L1 / J1 jezik, bilo da se radi o vernakularu ili o standardnome jeziku², tj. o službenome ili državnome jeziku³. Kao nultu razinu komunikacijske dimenzije – s hrvatskoga gledišta i u slavenskome kontekstu sa srodnim slavenskim jezicima – navest ćemo bjelorusku kulturu; kao višu razinu – rusku kulturu, a kao relativno najvišu – srpsku kulturu. Logično je da razine ovise o zemljopisnoj⁴, društveno-političkoj i povijesnoj uvjetovanosti. Bjeloruska kultura, kao nulta razina komunikacijske dimenzije u odnosu na hrvatski kontekst, odgovara nultom fizičkom kontaktu stanovnikā, kontaktu kroz granice i jezik; srpska kultura ima najvišu razinu – zbog zemljopisne blizine i zajedničkih povijesno-političkih zajednica, bez obzira na činjenicu da je posljednji parametar nestao, što je snizilo razinu poznavanja srpske kulture (i jezika), a granice su se komunikativne dimenzije suzile. Ruska kultura dobro je poznata u hrvatskome kontekstu⁵ – bez obzira na nepostojanje izravnoga zemljopisnog kontakta i postojanje uglavnom posrednog povijesno-političkog utjecaja⁶; utjecaj je obilježen i kroz jezik i književnost. Kroz rusku književnost i njezin jezik u hrvatski kontekst posredno ulazi i ukrajinski jezik te njezini autori⁷.

1. KNJIŽEVNOST KAO FAKTOR KOMUNIKACIJSKE DIMENZIJE JEZIKA U HRVATSKOME KONTEKSTU

Upoznavanje s određenom kulturom oblik je komunikacije, i kada je prijenos kulture neizravan. Ako ne postoji izravan kontakt između nositelja različitih kultura, tada i književnost postaje oblik, medij komunikacije, odnosno književna djela pisana na određenom jeziku te njezini autori. Ako jezik nije poznat ili barem razumljiv nositelju druge kulture, djelo, autorske reference i kulturološke značajke prenose se prijevodom⁸. Tradicija međusobnih kulturoloških odnosa⁹ sadržava određena načela prevođenja i adaptacije, odnosno prilagodbe u slučaju neadekvatnosti doslovnog prijevoda ili upotrebe ekvivalenata¹⁰. U hrvatskoj se prevodilačkoj i jezičnoj tradiciji istočnoslavenska imena i prezimena autora, te nazivi djela koji sadržavaju vlastita imena (*nomina propria*), toponime te kletike, a prema načelu naturalizacije¹¹, prilagođavaju fonološki¹², za razliku od, npr., njemačkih, engleskih, francuskih koji ostaju u izvornome obliku, napisani latinicom – prema etimološkome načelu¹³. Izvedeni oblici variraju između onih prilagođenih isključivo fonološki do onih čija adaptacija predstavlja kombinaciju fonološkog i morfološkog, tj. etimološkog načela¹⁴. U hrvatskome preuzimanju istočnoslavenskih izvora pisanih ćirilicom, osim tradicionalnoga preuzimanja prema fonološkom načelu, neizostavan je ruski model prijevoda i prilagodbe, koji ima svoje varijetete u različitim periodima¹⁵. Ruska književnost do razdoblja postmodernizma, imena njezinih autora i nazivi djela prilagođeni su prema fonološkom načelu hrvatskoga jezika i fonemskom te morfemskom sastavu¹⁶. Adaptirani na taj način postaju dio hrvatske čitalačke kulture, dio hrvatskoga konteksta s kojim se pojedinac

¹ V. fenomenološku teoriju u [4, s. 138]: “In the mainly 20th-century tradition of phenomenology <...> communication is theorized as *dialogue or experience of otherness*. Communication theorized in this way explains the interplay of identity and difference in authentic human relationship and cultivates communication practices that enable and sustain authentic relationships.”

² Usp. [3, s. 49].

³ V. [5, s. 56].

⁴ V. [3, s. 50–51].

⁵ Usp. [8, s. 38].

⁶ O izravnome utjecaju može se govoriti u razdoblju od 1945. do 1948. godine, od kraja 2. svjetskoga rata do Informbiroa, v. [15, s. 93].

⁷ V. [11, s. 195–196]: “Pa ipak, uspostava kulturnih veza s Rusijom nije mogla a da ne približi književnim pokretačima hrvatskoga preporeda i književnost koja je nastajala u carskoj Rusiji na »maloruskom narječju« kako se diljem XIX stoljeća u Rusiji nazivao ukrajinski književni jezik. <...> Ovi, jamačno prvi, dodiri hrvatskih književnika s ukrajinskom književnošću nisu ostavili značajnijih tragova u životu hrvatske književnosti onoga vremena. Međutim, s ukrajinskim nacionalnim tradicijama upoznavala se hrvatska književnost i drugim, većinom posrednim putovima.”

⁸ Uz potrebno balansiranje odabira između izvornog i udomaćenog vokabulara, v. [22, s. 8].

⁹ V. [23, s. 18].

¹⁰ V. [10, s. 16].

¹¹ V. [18, s. 82].

¹² Odnosno transkripcijom, v. [1, s. 214].

¹³ V. [14]: “Imena iz stranih jezika pišu se: a) izvorno, tj. onako kako se pišu u jeziku iz kojega su preuzeta: osobna imena iz jezika koji se služe latinicom: Angelina Jolie, Anthony Hopkins, Antoine de Saint-Exupéry, Björn Rune Borg, Burak Özcivit, Hans Christian Ørsted, Hashim Thaçi, John Maxwell Coetzee, Karel Poborský, Lech Wałęsa, Ludwig van Beethoven, Nadia Elena Comăneci, Pablo Picasso.”

¹⁴ V. [7, s. 90]: «Проблема в транслитерации возникает из-за непосредственного употребления одного принципа при переносе из русской кириллицы в хорватскую латиницу. В практике транслитерации с русского на хорватский вариант письма существуют три типа переноса: 1) традиционный, основывающийся на принципах трансфонемизации и трансморфемизации; 2) абсолютная транслитерация при помощи хорватского варианта латиницы; 3) абсолютная транслитерация при помощи подлинного (англофонного) варианта латиницы.»

¹⁵ V. [6, s. 349]: «Отсутствие непосредственного контакта большинства хорватов, не говорящих на русском языке, с русским миром, недостаточное количество специалистов и журналистов, одни и те же мировые источники новостей, используемые хорватскими журналистами, в которых употребляется англофонный вариант латиницы, приводят к новой неупорядоченности и непоследовательности реализации принципов транслитерации русской кириллицы хорватской латиницей; ср. пример Анна Курникова – Анна Курникова. При этом можно привести хорватский вариант, удовлетворяющий как русскому оригиналу, так и хорватской графической системе: Анна Курникова. Проблема произношения может быть решена при помощи СМИ, а не путем использования неудачной транслитерации типа Курникова.»

V. [24, s. 125]: “1) tradicionalna kroatizacija (npr. *Lav za Leva*); 2) transkripcija (npr. *Staljin za Сталин*); 3) mješavina transliteracije i transkripcije (npr. *Lenjngrad za Ленинград*); 4) hrvatska transliteracija bez transkripcije (npr. *Sluckaja za Слуцкая*); 5) strana transkripcija (npr. *Petersburg za Петербург*).”

¹⁶ Usp. [2, s. 287]: “Hrvatski prijevodi klasične, ali i suvremene ruske književnosti tradicionalno se služe transkripcijom, što je, Ecovim rječnikom, svojevrsno udomaćivanje. Evo nekoliko primjera iz recentnijih izdanja, tj. književnih prijevoda ruske književnosti Dine Kerhin-Lapaine (*Pseće srce*, Bookglobe, 2002) te Igora Buljana (*Pseće srce*, antologija *Kako se kalio Majstor. Rana proza Mihaila Bulgakova*, Naklada Ljevak, 2013). Buljanov prijevod Bulgakovljeva *Psećeg srca* nudi po prvi puta transliteraciju vlastitih imena i toponima u književnom prijevodu s ruskoga na hrvatski jezik (v. Tablica 2). Tako je jedan od glavnih likova bio transliteriran kao Filipp Filippovič Preobraženski, usprkos činjenici što se u hrvatskome jeziku uvriježila transkribirana forma *Filip Filipovič Preobraženski* (*Pseće srce* u

može poistovjetiti. Ruski jezik na taj način širi svoju komunikacijsku dimenziju. Tendencije koje se javljaju s postmodernizmom i transliteracijom, umanjuju komunikativnu dimenziju ruskoga jezika u suvremenome hrvatskom kontekstu. Ta se tendencija prenosi i na oblike adaptacije koji su postali opća mjesta ruske i svjetske književnosti¹⁷.

2. UKRAJINSKA KNJIŽEVNOST KAO FAKTOR KOMUNIKACIJSKE DIMENZIJE UKRAJINSKOGA JEZIKA U HRVATSKOME KONTEKSTU

Ukrajinska književnost i njezini autori u hrvatskom kontekstu – kulturnom i općem – imaju nisku komunikativnu razinu. Podaci o njoj posredovani su ruskim jezikom i ruskom književnošću. Upoznavanje s njom počinje rano, no fenomenalistički i individualno¹⁸. Sustavno i znanstveno upoznavanje s ukrajinskom književnošću kreće s djelatnošću hrvatskih akademikā Aleksandra Flakera i Antice Menac, kroz teoretsku analizu i prijevode te prepjeve¹⁹. Komunikacijska dimenzija ukrajinskoga jezika uvjetovana je poznavanjem ukrajinske književnosti i pisaca. S nulte razine komunikacijske dimenzije (ponovljene nulte dimenzije, v. bilješku 7) krenulo se naprijed – od šezdesetih godina 20. stoljeća prepoznavanjem kvaliteta ukrajinske književnosti. Pomicanje s nulte razine i upoznavanje s ukrajinskim jezikom kao usustavljenim, normiranim i polifunkcionalnim, predstavlja početak stvarne komunikacijske dimenzije u hrvatskome kontekstu, ostvarene i kroz osnivanje Lektorata za ukrajinski jezik 1964. godine. Ukrajinski se jezik počinje sustavno učiti na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu – odvojeno i samostalno od ruskoga jezika. 2007. g. izdan je *Hrvatski pravopis* [HP, s. 302–303] s nizom pravila transliteracije i transkripcije s ukrajinske ćirilice na hrvatsku latinicu, kojim se nastojao usustaviti način prihvaćanja fonemā i grafemā ukrajinskoga jezika koji nisu sastavni dio hrvatskoga jezika.

3. TRANSLITERACIJA I ADAPTACIJA KAO FAKTOR MINIMIZACIJE ILI MAKSIMIZACIJE KOMUNIKACIJSKE DIMENZIJE UKRAJINSKOGA JEZIKA U HRVATSKOME JEZIKU: IZMEĐU ZNANSTVENE TOČNOSTI I POŠTIVANJA HRVATSKE TRADICIJE

U hrvatskoj je tradiciji uvriježeno preuzimati opća i osobna imena iz ćirilice, prvenstveno ruske, prema fonološkom načelu, odnosno načelu fonemsko-fonetske transkripcije: fonemi ruskoga jezika prilagođavaju se pomoću ekvivalenata u hrvatskom fonološkom sustavu – bez palatalizacije i redukcije, osobito kvalitativne redukcije; često se riječi preuzimaju i uz prilagodbu morfemskoga sustava – dodatni nastavak u prezimenima, koja su tvorbeno motivirana pridjevima, dokada se. Rezultat su hrvatski oblici: *Odojevski, Dostojevski, Majakovski*²⁰. Fonološka i morfološka adaptacija prezimena zadire i u tradicionalni, zatim suvremeni pravni te genderno-lingvistički ženski oblik prezimena; tako *Татьяна Толстая* nije ni *Tat'jana Tolstaja*, ni *Tatjana Tolstaja*, nego *Tatjana Tolstoj*²¹. Možemo pretpostaviti da je muški oblik prezimena izabran iz sociolingvističkih razloga – zbog porijekla spisateljice i asocijacije vezane uz muške rođake prepoznatljivije u hrvatskom kontekstu. Ukrajinski²² i ruski pisac Gogolj – preuzet u hrvatskoj tradiciji u rusificiranom obliku *Nikolaj Vasiljevič Gogolj* – u akademskoj zajednici može se naći i u transliteriranom obliku *Gogol'*²³ – ali jedino u nominativu: palatalizirani fonem u zavisnim padežima ponovno postaje palatal u adaptaciji, ne više transliteraciji. Edicija *Ucrainiana Croatica* (ur. J. Paščenko) obuhvaća književne, književnoteorijske, kulturološke i historiografske tekstove ukrajinskih autora na ukrajinskom jeziku, za čiji su prijevod na hrvatski jezik zaslužni diplomirani ukrajinsti i studenti ukrajinskoga jezika. Osnovno načelo njihovoga prevođenja s ukrajinskoga jezika jesu pravila Hrvatskoga pravopisa iz 2007. godine. Ideja cijele edicije jest približavanje ukrajinskoga povijesnog, suvremenog i književnog konteksta hrvatskom čitatelju – dakle, širenje komunikacijske dimenzije. No u prijevodima dolazi do narušavanja pravila jednog oblika prijenosa ukrajinskih riječi (imena i prezimena autorā, djelā, toponimā, ktetikā), te sadržaj teksta uzmiče pred neusklađenošću upotrebe principa (transliteracija, adaptacija s rusizmom, adaptacija posvojnog pridjeva s nehrvatskim morfemom²⁴ i transliteracijom s dijakriticima i slovima koji ne pripadaju hrvatskoj abecedi, neadaptiranost zemljopisnog nazivlja) – dakle, komunikacijska dimenzija ukrajinskoga jezika se smanjuje.

prijevodu Dine Kerhin-Lapaine, Bookglobe, 2002). Transkripcija koja bi dosljedno poštivala načelo izgovora zahtijevala bi treću varijantu – *Filip Filipović Preobraženski*.”

¹⁷ Usp. oblik *Dostojevskij* u katalogu knjižnice za knjigu naslovljenu *Dostojevski*: “Zločin i kazna : roman u šest dijelova s epilogom / Fjodor Mihajlovič Dostojevski ; s ruskoga preveo Iso Velikanović <...> Autor Fedor Mihajlovič Dostoevskij.”[27].

¹⁸ V. [11, s. 199]: “<...> te objavljuje <A. Šenoa> svoj prijevod *Rasute mogile (Rozryta mogyla)* Tarasa Ševčenka <...> kao prvi prijevod <1863> jednog ukrajinskog pjesničkog djela u Hrvatski.”

¹⁹ V. [19, s. 65–66]: “Aleksandar Flaker je, kao istaknuti znanstvenik u proučavanju avangarde, dao doprinos aktualiziranju pojma *ukrajinske avangarde*, što je kulminiralo važnim događajem – izložbom ukrajinskog avangardnog slikarstva u zagrebačkome Muzeju suvremene umjetnosti <...> U nizu ukrajiniističkih Flakerovih radova poseban je značaj imalo njegovo prezentiranje stvaralaštva Bogdana Igora Antonyča <...> Antica Menac je svojom djelatnošću neizmerno zaslužna za stvaranje i razvoj hrvatske ukrajiniistike. Kao prevoditeljica, obogatila je hrvatsku *ucrainianu* nizom značajnih prijevoda, objavljenih, između ostalog, u antologijskim zbirka u izdanjima Matice hrvatske <...>.”

²⁰ V. [9., s. 58–59]: “В своем морфемном составе эти фамилии содержат притяжательный суффикс *-ск-* и оканчие *-ий*. Как лучший пример здесь можем привести известную фамилию русского писателя – *Достоевский*, которая в хорватском языке перенесена в форме *Dostojevski*. Наш интерес проявлен к концу имени прилагательного-фамилии, к окончанию *-ий*. Как мы уже упомянули, в хорватском языке тип образования фамилий на основе имен прилагательных является непродуктивным. С другой стороны, в хорватском языке не существуют полные, т.е. долгие словообразовательные формы имен прилагательных (долгие, когда говорим о составе морфем имен прилагательных с так называемым *вторичным окончанием*), то есть в хорватском языке *определённые* имена прилагательные всегда оканчиваются гласной, не согласной или полугласной фонемами (*аппроксимантом*). Третьей причиной такого вида переноса русской фамилии, обозначающей мужской пол, является и *неконсонантизм* звука [й] в конце слова, даже и в хорватском языке, хотя палатальный звук /j/ определяется как согласная фонема, и когда находится в конце речевого акта. Все это привело к сокращению русских фамилий мужского рода в хорватском языке (ср. фамилии: *Majakovski, Odojevski, Sreznjevski*, и т.д.). Хотя таким типом усечения формы имени прилагательного нарушилась подлинность личной фамилии, он все-таки привел и к положительному этапу в склонении русских фамилий в хорватском языке, обозначающих лиц мужского пола, которые образованы с помощью суффикса *-ск-* и окончания *-ий*. Так как и русский, и хорватский языки характеризуются, в основном, флексивным типом словообразования, такой вид приспособления русских фамилий привел к морфологической адаптации, соответствующей типу склонений имен прилагательных в хорватском языке.”

²¹ Usp. [26].

²² Usp. hrvatsku percipciju Gogolja u 19. stoljeću [Flaker, s. 198].

²³ V. [25].

²⁴ V. [17, s. 65].

4. ZAKLJUČAK

Komunikacijska dimenzija ukrajinskoga jezika u hrvatskome kontekstu varira i najčešće je na nultoj razini. Ovisna je o kulturnom utjecaju, mahom književnom, ovisi o angažmanu pojedinca da pripadnike hrvatskoga konteksta upozna s književnim djelima ukrajinskih autora pisanim ukrajinskim jezikom. Do relativno nedavno (okvirno 1960-te godine 20. st.) ukrajinskoj književnosti i jeziku posrednik je bila ruska književnost i ruski jezik. Tradicija preuzimanja imenā i nazivā iz ruskoga jezika sustavno postoji od 19. st.; postoje i tradicionalni principi preuzimanja imena i naziva, koji nisu uvijek unificirani – imena i nazivi su kroatizirani, naturalizirani, odnosno prilagođeni hrvatskom fonološkom i morfemskom sustavu; i tako funkcioniraju optimalno – hrvatski kontekst ih prepoznaje i priznaje. Prijenos takvog sustava na prihvaćanje ukrajinskih imena i naziva jest optimalan, bez obzira što je posredovan ruskim kontekstom (sociolingvistički faktor ruskoga povijesnog neprihvaćanja ukrajinskog jezika i književnosti nije bitan za hrvatski kontekst i ne bi se trebao uzimati u obzir pri prihvaćanju ukrajinskih *realia*). *Hrvatska enciklopedija* u 11 tomova (autor natuknica: mr. sc. Rajisa Trostinska) donosi bibliografije 150 ukrajinskih autora – transliteriranih prema uputama *Hrvatskoga pravopisa* iz 2007. g. Imena i prezimena ukrajinskih pisaca transliterirana su slovima hrvatske abecede (palatali s dijakriticima) i slovima koja nisu dio gajice – ipsilonom koji treba osvijestiti hrvatskog čitatelja da se radi o prizvuku glasa /e/ u ukrajinskome jeziku. Slovo *ġ* stoji na mjestu faringalnog ukrajinskog [ɣ], fonema kojeg nema u hrvatskom, ali ni u rusnome (postoji kao alofon u iznimno malenom broju riječi). Unos nepostojećih fonemā, alofonā i slovā, koja nisu primarno asocijativna i vizualno ne detektiraju glas koji ne postoji u hrvatskom jeziku, odvlače pažnju od ukrajinskog sadržaja koji je također nepoznanica. Hrvatski se čitatelj nema s čime zbliziti. Ista je stvar s, npr., poljskim *l* – Mykoła Kopernik u hrvatskom kontekstu ne postoji, postoji Nikola Kopernik, s naglascima na prvom slogu s lijeva – na pravopisnoj, fonološkoj i morfološkoj razini potpuno drugačije od poljskoga jezika, ali svijest o poljskom kontekstu postoji – pomoću hrvatske adaptacije. Na primjeru četvorice ukrajinskih pisaca pokazat ćemo komunikacijsku dimenziju ukrajinskoga jezika u hrvatskome jeziku danas – u transliteraciji i adaptaciji:

Тарас Шевченко – Taras Ševčenko

Микола Васильович Гоголь – Nikolaj Vasiljevič Gogolj

Богдан-Ігор Антонович – Bogdan-Igor Antonyč

Юрій Андрухович – Jurij Andruhovyč

Klasični ukrajinski autori Ševčenko i Gogolj transliterirani su i adaptirani u hrvatskome kontekstu. Taras Ševčenko adaptiran je, ne samo transliteriran, kako se čini na prvi pogled, na fonološkoj razini pomicanjem naglaska u osobnom imenu na prvi slog. Nepostojanje redukcije u ukrajinskom preneseno je i u hrvatski izgovor prezimena, koje se, kao i ukrajinskom, a za razliku od ruskoga, sklanja, dakle provedena je adaptacija i na morfološkoj razini. Ako izuzmemo varijabilni transliterirani oblik *Gogol'* u nominativu, rusificirana verzija imena, patronimika i prezimena adaptirana je u hrvatskome kontekstu na fonološkoj razini, i morfološkoj – prezime se sklanja. Njihova su djela u hrvatskome kontekstu prepoznata kao ukrajinska – jer su posredovana otprije poznatim ruskim kontekstom, te su kroatizirana – fonološki i morfemski, usp. *Taras Buljba*. Antonyč i Andruhovyč transliterirani su pomoću ipsilona koji ne postoji u hrvatskoj latinici. Hrvatski se kontekst tek upoznaje s njima. Ipsilon je strano tijelo s kojim se hrvatski čitatelj ne može poistovjetiti sa slavenskim kontekstom – niti na akademskoj razini²⁵. Ipsilon je pokazatelj smanjene prepoznatljivosti i prihvaćenosti ukrajinskih pisaca u hrvatskome kontekstu, te uvjetuje minimizaciju komunikacijske dimenzije ukrajinskoga jezika i književnosti u hrvatskome kontekstu.

Literatura:

1. Anić V., Silić J. Pravopis hrvatskoga jezika. Zagreb : Novi liber–Školska knjiga, 2001. 970 s.
2. Barčot B., Peruško I. Transliteracija – (ne)dosljedno od A do Я na primjeru ruskih vlastitih imena i toponima u prijevodima književno-umjetničkih i administrativno-pravnih tekstova. *Slavenska filologija : prilozi jubileju prof. em. Milenka Popovića / Ur. Čelić Ž., Fuderer T.* Zagreb : Sveučilište u Zagrebu-Filozofski fakultet – Odsjek za istočnoslavenske jezike i književnosti-FF press, 2016. S. 281–290.
3. Bloomfield L. Language. Chicago–London : The University of Chicago Press, 1984. 496 s.
4. Craig R. T. Communication Theory as a Field. *Communication Theory 9/2 Ur. Gwinn Wilkins K.* Wiley Online Library, 1999. S. 119–161.
5. Čelić Ž. Modeli iazykovyh situacii v horvatskom, ukrainskom i russkom iazykah. *A tko to ide? A xmo tam idze : Hrvatski prilozii XV. Međunarodnom slavističkom kongresu / Ur. Turk M., Ž. Čelić., T. Fuderer.* Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada – Hrvatsko filološko društvo, 2013. S. 53–66.
6. Čelić Ž. Neposledovatel'nost' realizacii principov transliteracii russkikh imen sobstvennyh horvatskoi latinicei. *II Mezhdunarodny nauchny simpozium «Slavianskie iazyki i kul'tury v sovremennom mire» : Trudy i materialy, (Moskva, 21–24 mart. 2012 g. / Ur. Remneva M. L.* Moskva : MGU imeni M. V. Lomonosova. Filologičeskii fakul'tet, 2012. S. 348–349.
7. Čelić Ž. Problema realizacii transliteracii s russkoi kirillicy na horvatskui latinicu. *Iazyk. Slovesnost'. Kul'tura 4 / Ur. Serdechnaia V. V., Vashchenko A. B.* Noginsk : Izd. «ANALITIKA RODIS», 2012. s. 84–97.
8. Čelić Ž. Rossia i russkii iazyk v mire horvatov. *Riječ : časopis za slavensku filologiju / Ur. Nosić M.* Rijeka : HFDR, 2008. 14/1. S. 37–44.
9. Čelić Ž. Russkie prilagatel'nye zhenskogo roda v horvatskom iazyke. *Dvesti let so dnja rozhdenia akademika Izmaila Ivanovicha Sreznevskogo : sbornik dokladov mezhdunarodnoi internet-konferencii / Ur. Lukin O. V.* Jaroslavl' : FGBOU VPO «Jaroslavskii gosudarstvenny pedagogičeskii universitet im. K. D. Ilishinskogo», 2012. S. 57–61.
10. Eco U. Otprilike isto. Iskustva prevođenja. Zagreb : Algoritam, 2006. 376 s.
11. Flaker A. Ukrajinska književnost u Hrvatskoj. Bilješke uz građu iz XIX stoljeća. *Croatica : časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu / Ur. Frangež I., Stamač A.* Zagreb : Institut za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, 1970. 1/1. S. 195–209.

²⁵ V. [16]: “Jurij Andruhovič – čije se ime na knjizi u izdanju *Fraktura* i prijevodu Darije Pavlešen i Ane Dugandžić navodi kao Jurij Andruhovyč, ali ja ga neću pisati tako, tvrdoglavo se držeći pravila da se sva osobna imena i nazivi iz jezika kojima latinica nije osnovno pismo transkribiraju po fonetskom, a ne po etimološkom principu – autor, dakle, “Leksikona intimnih gradova” u predgovoru, ili uputama za čitanje ove knjige, poigrao se leksikografskim tradicijama, ali se pozvao i na Milorada Pavića, te je pomalo i nutkao svog čitatelja na istovremena fikcionalna i nefikcionalna čitanja. Pritom, Andruhovič napominje da hrvatsko izdanje ne samo da se jezično razlikuje od ukrajinskog, nego je razlika i struktura. “Hrvatska abeceda razlikuje se od ukrajinske. Kardinalna razlika između latinice i ćirilice odbacila nas je u gotovo različite civilizacije.” (Uzgređ: zašto prevoditeljice ukrajinski slovoslijed nazivaju abecedom, ako je u hrvatskom jeziku stoljećima uobičajeno slovoslijed ćirilice pisma nazivati azbukom?) Nije ovo ceremonijalna stvar, niti kvazileksikografski larpurlartizam: preraspored početnih slova iz ukrajinske azbuke u hrvatsku abecedu utječe na redoslijed poglavlja, a samim tim i na dramaturgiju romana, koji, možda, baš i nije roman, ali se čita kao roman. Ako se, pak, nešto čita kao roman, zašto onda i ne bi bilo roman?”

12. Granić J. Standard u jeziku i standard u govoru. *Govor / Ur. Škarić I., Vuletić B., Horga D.* Zagreb : Sekcija za fonetiku Hrvatskog filološkog društva, 1994. XI/2. S. 83–88.
13. Hrvatska enciklopedija / S. Ravlić. URL : <https://www.enciklopedija.hr/impresum.aspx>.
14. Hrvatski pravopis / G. Blagus Bartolec, L. Hudeček, K. Lewis i dr. URL : <http://pravopis.hr/impresum/>.
15. Jakovina T. Značenje Rezolucije IB-a 1948. za svijet i Jugoslaviju. 1948. *Povijesni razlaz sa staljinskim totalitarizmom / Ur. Badovinac T.* Zagreb : Savez društava «Josip Broz Tito» Hrvatske, 2009. S. 81–111.
16. Jergović M. “Leksikon intimnih gradova” ili kako svoj krvotok razliti oko zemaljske kugle. *Subotnja matineja*. URL : <https://www.jergovic.com/subotnja-matineja/leksikon-intimnih-gradova-ili-kako-svoj-krvotok-razliti-oko-zemaljske-kugle/>.
17. Naljavjko D. Kyjivs’ka Rus’ i Zapadna Europa. *Zakarpats’ka Ukrajina : Povijest – tradicija – identitet / Ur. Paščenko J.* Novi Sad : Savez Rusina Ukrajinaca Srbije – “Maximagraf” Petrovaradin, 2017. S. 19–69.
18. Newmark P. A Textbook of Translation. New York–London–Toronto–Sydney–Tokyo : Prentice Hall, 1988. 292 s.
19. Paščenko J. Hrvatska rusistika spram ukrainistike. *Slavenska filologija : prilozi jubileju prof. em. Milenka Popovića / Ur. Čelić Ž., Fuderer T.* Zagreb : Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet – Odsjek za istočno-slavenske jezike i književnosti – FF press, 2016. S. 59–69.
20. Pavlović N. Uvod u teorije prevodenja. Zagreb : Leykam international d.o.o., 2015. 354 s.
21. Pravopisni rječnik : normativni priručnik hrvatskoga pravopisa. Zagreb : Jutarnji list – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Sveučilište u Zagrebu – Klinika “Svjetlost”, 2020. 255 s.
22. Premur K. Teorija prevodenja. Dubrava : Ladina TU d.o.o., 1998. 176 s.
23. Venuti L. The Translator’s Invisibility. A History of Translation. London – New York : Routledge, 1997. 353 s.
24. Živković I. Ruski i hrvatski : transliteracija i/ili transkripcija. *Strani jezici : časopis za primijenjenu lingvistiku / Ur. Pintarić N.* Zagreb : 2008. 37/2. S. 123–136.
25. <https://www.isvu.hr/javno/hr/vu130/nasprog/2018/pred90133.shtml>. [Elektronički izvor].
26. <http://www.najboljeknjige.com/content/autor.aspx?AuthorID=632>.
27. shorturl.at/elvGV.